

FRIED ISTVÁN

Irodalomelméleti/történeti indulások

Rimbaud-nak, a „kölyök-Shakespeare”-nek legrövidebb prózaverse a *Départ*, amely kezdést éppen úgy jelent, mint elindulást, használja a sportnyelv is amolyan 'start' értelemben. A *Színvázlatok* gyermekifjú szerzője ennek a kiszakadásnak, útnak indulásnak eufóriáját önti (majdnem) ritmikus prózájába, arányos bekezdésekkel szabdalva retorizált beszédébe. Az új felé nyitás-„startolás” immár nem a baudelaire-i modernitás felhangjaival, hanem az egymástól távoli jelentéseknek a költészet mágiája (a szó alkímia) révén történő összekapcsolásával, szinesztéziás képzetekkel hitelesítődik.

Az irodalomelméleti indulások, váltások, „kezdések” többnyire nem ily drámaiak, jóllehet (például H. R. Jauss programtanulmánya) heves tagadásban, megsemmisítő bírálatban, „anomáliák” kipécézésében jelesked(het)nek. Kiváltképpen ma, amikor régebbi típusú „monológikus”-nak bélyegzett beszédmódokat az önmagára, önnön gondolkodására és gondolati futamaira, nem egyszer (nyelv)játékos előadására reflektáló, máskor önnön bizonytalanságát a bizonytalanságban ejtéssel kompenzáló modor próbálja fölvaltani; s miközben haláljósálatok rémítgetnek (a szubjektum halálától a szerző haláláig, a történelem végétől az irodalom végéig), egyre újabb törekvésnek vagyunk a tanúi, amelyek az irodalomtudományos beszédmód hatókörét, érvényességét kitágítanák, és a jelenkor szinte valamennyi, irodalommal bármi módon érintkező jelenségét belefoglalnák abba az értelmezési keretbe, amelyben eddig jórészt vagy kizárólagosan irodalminak mondott művek analizáltak. Az a fajta irodalomtudományos Gesamtkunstwerk (összművészeti alkotás), amely szorgosan kölcsönöz a nyelvészettől, a pszichológiától, a szubjektumelmélettől, vagy éppen újhistorizmusként deklarálják, valójában az irodalom(tudomány) önvédelmi reflexe, a radikális pluralitásként elgondolt posztmodern vízió irodalomkritikai leképződése. Annyi tetszik bizonyosnak, hogy új irodalmi alkotásokról már aligha lehet a régi módon érdemlegeset mondani, és a régebbi meg még régebbi alkotások is megújulnak, ha nem az elunt módon olvassuk őket, hanem vállalva maiságunkat és legmaibbságunkat, eszerint eleve *újra*-olvassuk őket.

Örvendetes, hogy egyre több egyetemi városban akadnak, sőt: vannak olyan értelmező közösségek és oly értelmező egyéniségek, nem kevesen az idézett Rimbaud-mű életkori évszámát aligha meghaladó korosztályból, akik maguk elé téve angol, francia, német és magyar szerzők, poéták, irodalomtörténészek, irodalombölcseleők és regényírók műveit, föllelik ez újra-olvasás örömét, a maguk módján (immár nemcsak olvasnak, hanem) írnak (is). Tanulmányokat, recenziókat, olvasmány-beszámolókat. A cél mindenképpen az értés, amely megértése másnak, miközben ott munkál az ön(meg)értés buzgalma. Az ismertetés sem lecke-fölmondás, hanem válogatás, a kritika nem szemlélés, hanem értékelés, a tanulmány pedig nemegyszer az újfajta olvasási, tehát értelmezési lehetőség kísérlete. S mert a vállalt feladat ily összetett, ennyiféle, ennek következtében a beszédmód változatos, a szigorúan szaknyelvi előadástól az oldottabb, a tárgyyszerűen higgadt mondatfűzéstől a játékosabb írásig: mindegyik fogalmazás jogosult, elfogadható, a választott területhez illő.

Ha a keresés kultúránk, irodalmaink egyik alap-motívuma, lényegi helyzete, ne csak az irodalom kísérletezőit, hanem az irodalomról, az irodalomtudományról szólók kutatásait is lássuk meg; figyeljünk föl arra, hogy egy új nemzedék friss szavaival igényli a meghallgattatást; a szabadság-rend-játék triádja jelentkezett általuk, olyan műhelymunkáról van szó, amelyben helyet kaptak egymást máshol talán tagadó, mindenestre nem csekély kétkedéssel fogadó *diskurzusok*, a munka során azonban az egymást akceptálás nemes gesztusaitól kísérve formálódtak tovább. „Indulás az új érzés és az új zaj felé.” (Rimbaud)